

SOSIAL FƏLSƏFƏDƏ DƏYƏR KATEQORİYASININ FORMALARI HAQQINDA

Kamran VƏLİZADƏ,

Naxçıvan Dövlət Universitetinin

Fəlsəfə və politologiya kafedrasının müəllimi

kvelizadeh@yahoo.com

AÇAR SÖZLƏR: *şəxsiyyət, millət, siyasət, dəyər, mənafe.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *личность, нация, политика, значение, интерес.*

KEY WORDS: *individual, nation, politics, value, interest.*

Şəxsiyyəti aksioloji varlıq kimi araşdırmaq, onun hərtərəfli və dərin elmi-nəzəri modelini yaratmaq son dərəcə vacibdir. Bununla əlaqədar, ilk növbədə, aksiologiyada mərkəzi yer tutan dəyər anlayışının mahiyyət və məzmununu açmaq tələb olunur. Bu fikri bir qədər də konkretləşdirərək deyə bilərik ki, söhbət aşağıdakı məsələlərdən gedir: varlığın real, ontoloji təbiətli fenomenini kimi dəyərlərin mənşəyinin araşdırılması, dəyər anlayışının məzmununa dair fəlsəfi ədəbiyyatda söylənilən müddəaların təhlil edilib dəqiqləşdirilməsi, onun strukturu, formaları və şəxsiyyətin anlaşılmasında oynadığı rolun tam dolğunluğu ilə aşkar edilməsi, dəyərlərin real varlıqda fəaliyyətinin sosioloji və psixoloji ilkin şərtlərinin müəyyənəşdirilməsi.

Dəyər gerçəklik hadisələrinin və faktlarının mədəni, ictimai və şəxsiyyət baxımından əhəmiyyətliyi ifadə edən anlayışdır. Dəyərlər fenomeni ayrıca bir insanın və sosial birliklərin real həyat prosesi və sosial praktikasi ilə ayrılmaz əlaqədə çıxış edir. Fəlsəfi ədəbiyyatda dəyərlər əsasən iki növə ayrılır: predmet dəyərləri və subyekt dəyərləri. Birincilər ətraf aləmdəki obyektləri xeyir və şər, həqiqət və yalan, gözəl və eybəcər, ədalətli və ədalətsiz kimi qiymətləndirir. İnsanların maddi və mənəvi fəaliyyətinin bütün ictimai münasibətlər və onlarla əlaqəli olan təbiət hadisələri bu qrupa aiddir. Burada əsas meyar həmin obyektlərin insan üçün müsbət əhəmiyyət kəsb etməsi və onun tələbatlarını ödəməsidir. Subyekt dəyərləri isə insanların fəaliyyət və davranışlarının oriyentirləri və meyarları rolunu oynayır. Onlar bir qayda olaraq, normalarda ifadə olunan xüsusiyyətləri, qiymətləndirməni, tələbləri və yasaqları əks etdirirlər.

Dəyərlərin predmet və subyekt növlərinə ayrılması ilə yanaşı, digər əlamətlər üzrə təsnifatları da mövcuddur. Onlardan nisbətən geniş yayılan aşağıdakı bölgüdür: a) ekzistensial (cari, gündəlik mövcudluq ilə bağlı olan) və essensial (insanın mahiyyətini ifadə edən) dəyərlər; b) mövcud olan (yəni artıq reallaşmış olan) və fikirdə tutulan, ideal dəyərlər; c) arzuolunan (məsələn, yüksək təhsil almaq, cəmiyyətdə yüksək mənsəb sahibi olmaq) və normativ (qanuna hörmət, müxtəlif qaydalara əməl olunan) dəyərlər [1, s. 609].

Dəyərləri məqsəd (yüksək mütləq dəyərlər) və vasitə dəyərlərinə (ikinci dərəcəli, alət rolunu oynayan dəyərlər), habelə maddi və mənəvi növlərə bölən təsnifatlar da mövcuddur. Bundan əlavə, siyasi, qneseoloji (həqiqət, elmlilik), etik (xeyirxahlıq, ədalət), estetik (gözəllik, ülvilik) və dini

dəyərləri də bir-birindən fərqləndirirlər [2, s. 459].

Dəyərlərin yuxarıda göstərilən tipologiyası xeyli dərəcədə nisbi xarakter daşıyır. Çünki onlar bu və ya digər meyar, əlamət üzrə aparılır. Odur ki, onları bir-birindən ayrılıqda deyil, sıx əlaqədə götürmək tələb olunur. Bununla yanaşı, nisbi xarakter daşımayan, mütləq mahiyyət kəsb edən dəyərlər də vardır. İnsan və onun həyatı belə dəyərlərdəndir. İ.Kant bu məqamı xüsusi vurğulayaraq yazırdı ki, insana əsl məqsəd kimi yanaşmaq lazımdır, ondan digər dəyəri yerinə yetirmək üçün vasitə kimi istifadə etmək yolverilməzdir, çünki insan özdəyərdir və mütləq ali dəyərdir [3, s. 781].

Şəxsiyyətin fəaliyyətində dəyərlərin rolundan danışarkən onların müxtəlif qruplardan ibarət olduğu da nəzərə alınmalıdır. Bu baxımdan onların aşağıdakı iki böyük qrupu bir-birindən fərqləndirilir: a) elmi dəyərlər (müvafiq bilik sahəsinə aid idraki informasiya, onun həqiqi məzmunu, dünyanın elmi mənzərəsi, elmi təfəkkürün üslubu, eksperiment aparmağın metodları və metodikası və s.); b) sosial dəyərlər (bunlar onu göstərir ki, insan müəyyən bir cəmiyyətin, millətin, sosial qrupun üzvü olduğu üçün öz fəaliyyətində həmin birlik formalarının maraqlarını ifadə edən dəyərlərə uyğun hərəkət edir); c) etik dəyərlər (xeyirxahlıq, ədalətlik, sülhsevərlik və s.); d) siyasi, dünyagörüşü xarakterli dəyərlər; e) estetik dəyərlər və s. Qeyd edək ki, bəzən sonuncu iki qrup birləşdirilərək vahid sosial dəyərlər adı altında verilir ki, bunu da məqbul saymaq olar.

Müasir dövrdə sosial-etik və humanist dəyərlərin rolu və təsir dairəsi durmadan genişlənir, onlar hətta təbii elmi idraka da dərinlən nüfuz edirlər. Bu təbiidir, çünki sosial-etik və humanist problemlər zahiri xarakterli və elmi həqiqət axtarışını müşayiət edən xarici amillər deyildir. Onlar elmin “bədəninə” onun zəruri şərti kimi, təfəkkür “yürütmə şəraiti” və həqiqəti, effektiv reallaşdırma forması kimi daxildirlər [4, s. 13].

Şəxsiyyətin dəyərləri üç əsas mənbə hesabına formalaşır. Onlardan birincisi, insanların yaratdığı və nəsildən-nəslə keçirdiyi, lakin konkret cəmiyyətin fəvqündə duraraq ümumbəşəri səviyyəyə yüksəlmiş aksioloji formalar; ikincisi, şəxsiyyətin yaşadığı cəmiyyətdə, real sosial mühitdə əsas yer tutan dəyərlər sistemi; nəhayət, üçüncüsü, şəxsiyyətin özünün sosial statusu, rolu, dünyagörüşü, bilik və mədəniyyət səviyyəsi, şəxsi təcrübəsi nəticəsində formalaşan dəyərlərdir. Şəxsiyyətin həyat fəaliyyətində bu üç tərəf bir-birindən ayrılıqda deyil, sıx qarşılıqlı təsirdə və vəhdətdə çıxış edir. Dəyərlərin məzmununda mövcud ictimai münasibətlər sisteminin xarakteri, tələbatları və inkişaf qanunauyğunluqları heç də həmişə adekvat əks olunmur, yəni burada təhriflərə və yanlışlıqlara yol verilə bilər.

Şəxsiyyətin dəyərlərinə təkcə predmet deyil, həm də normativ cəhətdən yanaşmaq lazımdır. İkinci halda onlar şəxsiyyətin öz maraq və məqsədlərinə uyğun həyata keçirdiyi dəyərləndirici və qiymətverici münasibət kimi çıxış edir. Belə münasibət fərd tərəfindən onu əhatə edən az-çox əhəmiyyətli bütün sosial hadisələrə və proseslərə nəzərən bildirilir.

İnsanın fəaliyyətində idraki, praktiki və dəyərləndirici tərəflər bir-birindən ayrılmaz olduğundan belə dəyərləndirmə müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Dəyərlərin funksiyaları siyasi, hüquqi, iqtisadi, əxlaqi və estetik sahələrdə təzahür edir, həm də digər normalar ilə əlaqədə reallaşır. Dəyərlərin ən böyük rolu bundadır ki, onlar cəmiyyətin mənafeleləri ilə sosial qrupların və ayrı-ayrı şəxsiyyətlərin mənafelelərini əlaqələndirməyin hərəkətverici mexanizmləri kimi çıxış edir [5, s. 187].

Şəxsiyyətin formalaşmasında oynadığı rol baxımından predmet dəyərləri və onun xüsusi növünü təşkil edən maddi-texniki dəyərlər (elmi-texniki yeniliklər, yeni əmək vasitələri, texnoloji nailiyyətlər və s.) şəxsiyyətin istehsalçı, ictimai faydalı əməklə məşğul olan cəmiyyət üzvü kimi formalaşmasında böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu baxımdan müasir elmi-texniki tərəqqinin yaratdığı misilsiz imkanların rolu xüsusi qeyd olunmalıdır. Əlbəttə, deyilənlərdən belə nəticə çıxarılmamalıdır ki, maddi dəyərlər və ya elmi-texniki zəka öz-özlüyündə və birbaşa şəxsiyyətin inkişafını müəyyən edir. Əslində, bu iki tərəf arasında əlaqələr çox mürəkkəb və vasitələnmiş xarakter daşıyır. Bundan başqa, onlar arasında uyğunsuzluq və münaqişə halları da özünü göstərə bilər. Müasir cəmiyyətdə elmi-texniki inkişafın heç də həmişə şəxsiyyətin yüksəlişinə təkan verməməsi, əksinə, bəzən onun mənəvi kasadlaşmasına gətirib çıxarması bununla izah olunur. Buradan aydın olur ki, maddi və elmi-texniki amillər öz-özlüyündə deyil, yalnız sözün əsl mənasında dəyər kimi fəaliyyət göstərdikdə şəxsiyyətin davranışının və hərəkətinin mühüm oriyentirlərinə çevrilir.

Şəxsiyyətin formalaşmasına bilavasitə istehsal xarakterli dəyərlər ilə yanaşı, istehsaldan kənar tələbatların ödənilməsinə yönəlmiş xidmət dəyərləri (mənzil, ərzaq, geyim vasitələri və s.) də güclü təsir göstərir. Onlar şəxsiyyətin fiziki inkişafının mühüm şərti kimi çıxış edirlər. Lakin maddi predmet dəyərlərinin rolu təkcə cismani inkişafa təsir göstərməklə məhdudlaşmır. Bütövlükdə bu dəyərlərin mənimsənilməsi gedişində şəxsiyyətin davranış formasının dəyişilməsi, ümumi mədəni səviyyəsinin yüksəlməsi və əhatə dairəsinin genişlənməsi baş verir.

Şəxsiyyətin formalaşmasına göstərdiyi təsir baxımından mənəvi dəyərlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu, bir sıra səbəblərlə izah edilir. Əvvəla, maddi dəyərlər istehlak prosesində tezliklə tükənə bilər və əsasən şəxsiyyətin fiziki dünyasının həddlərindən kənara çıxmır. Halbuki mənəvi dəyərlər praktiki olaraq tükənmir, onlardan daima istifadə etmək olur. Digər tərəfdən, mənəvi dəyərlər şəxsiyyətin fəaliyyət motivləri ilə daha sıx əlaqəlidir, onun davranış və hərəkətlərinin oriyentirləri rolunu oynayırlar [6, s. 308].

Mənəvi dəyərlər müxtəlif formalarda çıxış edirlər. Onların tərkibinə elmi həqiqəti ifadə edən nəzəri müddəalardan tutmuş, əxlaqi normalar, estetik dəyərlər, bədii zövq, dini inam, ictimai rəyin müəyyən ünsürləri və s. daxildir. Mənəvi dəyərlərin bir qismi ictimai ideal və mədəni-tarixi inkişafın hamı tərəfindən qəbul olunmuş məqsədi kimi çıxış edirlər. Bunlara misal olaraq, azadlığı, sosial bərabərliyi, ədaləti, humanizmi, demokratiyanı, habelə digər ümumbəşəri xarakter daşıyan idealları göstərmək olar. Onlar ümumi mədəniyyət sistemində mərkəzi yer tutur, bütövlükdə cəmiyyətin və ayrılıqda hər bir şəxsiyyətin mənəvi zənginliyinin nüvəsini təşkil edirlər.

Ümumi ictimai inkişafda və şəxsiyyətin formalaşmasında oynadığı rolun səviyyəsi və miqyasına görə mənəvi dəyərlərin özünü iki qrupa ayırmaq olar. Birinci qrupa əsas yer tutan məqsəd dəyərləri (fundamental dəyərlər, yaxud ali dəyərlər), ikinci qrupa isə nisbətən arxa planda çıxış edən vasitə dəyərləri (instrumental dəyərlər) daxildir.

Birinci qrupa daxil olan dəyərlərdə insana məqsəd kimi yanaşılması, həyatın mənası, xeyirxahlıq, ədalət, gözəllik, həqiqət, azadlıq və s. aparıcı yer tutur. XX əsrin görkəmli filosoflarından A. Uaytxed həmin dəyərlərin rolunu xüsusi qeyd edərək yazırdı ki, “onlar öz təbiətinə görə zamanın fəvqündə durur və əbədi xarakter daşıyır, onların mahiyyətini müvəqqəti və keçici amillərlə izah etmək olmaz” [7, s. 306].

Təbii ki, şəxsiyyətin sosiallaşması prosesinə göstərdiyi təsirin dərəcəsi baxımından da həmin dəyərlər digərlərindən yüksəkdə durur. Başqa sözlə, bu cür dəyərlərin şəxsiyyətin həyatına hopması onun daxili strukturunun ən dərin qatlarını müsbət istiqamətdə dəyişdirir, onun özünün aktualaşdırılmasını sürətləndirir. Sözügedən ali dəyərləri lazımı səviyyədə mənimsəməmiş şəxsiyyət dolğun həyat fəaliyyəti göstərə bilmir. Məsələn, müəyyən səbəblər üzündən həyatın mənasını anlama bilməyən insanlarda dərin mənəvi sarsıntılar özünü göstərir, bu isə bəzən faciələrlə nəticələnə bilər. Yaxud azadlıq dəyərini götürək. O, insanın məsləkində o dərəcə yüksək yer tutur ki, ona malik olmaq üçün insanlar öz həyatlarını qurban verməkdən çəkinmirlər.

Məşhur amerikan psixoloqu A.Maslou bu dəyərlərin şəxsiyyətin sosiallaşmasında və özünü aktualaşdırmasında müstəsna rol oynadığını göstərmişdir. O qeyd edirdi ki, insanlar hansı sahədə fəaliyyət göstərməsindən asılı olmayaraq bu dəyərlərə daim sadıq qalmağa çalışır və onları son dərəcədə əziz bir şey kimi qiymətləndirirlər. Biri öz həyatını qanuna, digəri ədalətin qorunmasına həsr edir. Başqaları isə gözəlliyin və həqiqətin qayğısına qalır. Onların hamısı öz həyatını bu və ya digər şəkildə “varlıq dəyərləri” adlanan dəyərlərin axtarışına həsr edir. Belə dəyərlərin sayı çoxdur. Onların arasında aşağıdakılar xüsusilə mühümdür: həqiqət, gözəllik, xeyirxahlıq, mükəmməllik, sadəlik, hərtərəflilik, ədalətlilik, ləyaqətlilik və başqaları [8, s. 110].

Maslouya görə, bu dəyərlər çox mühüm tələbatları ifadə etdiyi üçün onların əzilməsi hətta ruhun patologiyasını dəyişdirir. Buna görə də onlar əksər insanların həyatının mənasını təşkil edir.

Ali dəyərlər, xüsusən də həyatın mənası “ekzistensial vakuum” ilə sıx əlaqəlidir. Belə ki, dəyərlərin müxtəliflik labirintində çaşıb qalan və çıxış yolu tapmayan insan “ekzistensial vakuuma” düşür. Qeyd edək ki, sözügedən vəziyyət müasir dövrün şəxsiyyət tipi üçün daha səciyyəvidir. Çünki indi cəmiyyətin həyat fəaliyyətinin bütün sahələrində özünü göstərən əsaslı dəyişikliklər nəticəsində ənənəvi dəyərlər sisteminin köhnəlməsi, bütövlükdə dəyərlərin yenidən mənalandırılması prosesi baş verir. Bununla əlaqədar nəinki təkə gənclər, hətta yaşlılar arasında öz həyatının mənasını, nəyə görə yaşadığını dərk etməyən insanlar hələ də müəyyən çəkiyə malikdirlər. Şəxsiyyətin həyatı üçün böyük əhəmiyyət kəsb edən dəyərlərin itirilməsi (ekzistensial vakuum) çox vaxt stress vəziyyətlərinə gətirib çıxarır və şəxsiyyətin ümumi inkişafına güclü mənfi təsir göstərir.

Şəxsiyyətin sosiallaşması prosesində təkə ali (məqsəd) dəyərlər deyil, həm də konkret (vasitə) dəyərlər mühüm rol oynayır. Bunlar ali dəyərlərdən ayrılıqda deyil, onlara tabe şəkildə fəaliyyət göstərirlər və əsasən onlar ilə şərtlənilirlər. Bunu aşağıdakı misaldan da görmək olar. Əgər bu və ya digər şəxsiyyətin fəaliyyət və davranışında ədalətlilik kimi yüksək dəyər əsas yer tutursa, onda o heç vaxt öz məqsədinə çatmaq üçün qeyri-ədalətli vasitə dəyərlərindən istifadə etmir. O cümlədən əsl xeyirxahlığa can atan adamın bu yolda xeyirxah olmayan vasitələrdən istifadə etməsi ağılsızlıqdır. Deyilənlər göstərir ki, məqsəd dəyərlər ilə vasitə dəyərlər bir-biri ilə sıx əlaqəlidir. Belə ki, bir tərəfdən ikincilər birincilərin əldə olunmasının əsl vasitələri rolunu oynayır, digər tərəfdən hər hansı yüksək məqsədə nail olmaq üçün mənəvi cəhətdən özünü doğrultmayan vasitələrdən istifadə edilə bilməz. Sözügedən iki tip dəyərlərin sıx qarşılıqlı təsiri və vəhdəti onların şəxsiyyətin sosiallaşma prosesində rolunu daha da gücləndirir. Bununla yanaşı, nəzərdə tutulmalıdır ki, vasitə dəyərlər məqsəd dəyərlərə nisbətən daha çox konkret şəraitin təsirində olur və dəyişilir. Ona görə də dəyərlərin seçim imkanlarına ayrı-ayrı real amillərin təsiri güclüdür. Odur ki, istənilən

məqsəd dəyərini həyata keçirmək üçün müxtəlif konkret vasitə dəyərlərindən istifadə olunur (maddi, mənəvi, iqtisadi, sosial, siyasi və s.). Həm də onların hər biri şəxsiyyətin davranışına eyni dərəcədə təsir göstərmir.

Cəmiyyətdəki dəyərlər təkbaşına deyil, mövcud sosial normalar sistemi ilə vəhdətdə və çulğalaşmış halda çıxış edərək, şəxsiyyətin davranışının tənzimləyicisi rolunu oynayır. Lakin nəzərdə tutmaq lazımdır ki, sosial dəyərlər şəxsiyyətin davranışının ümumi prinsiplərini müəyyən edir və onun özünün konkret davranış xəttini müəyyənləşdirməkdə sərbəstliyini və seçim imkanını məhdudlaşdırmır. Buradan aydın olur ki, sosial dəyərlərin davranışı tənzimləmə funksiyası həmişə insanın öz daxili vəziyyəti, yetkinlik səviyyəsi ilə bağlı həyata keçir [9, s. 147].

Şəxsiyyətin formalaşmasında sosial dəyərlərin rolunu araşdırarkən müasir bazar iqtisadiyyatının və ictimai həyatın bütün sahələrində qararlaşımaqda olan bazar münasibətlərinin bu prosesə göstərdiyi təsirdən yan keçmək olmaz. Əvvəlcədən deyək ki, bu təsir çox güclü, genişmiqyaslı xarakter daşıyır və birmənalı olmayıb, müxtəlif istiqamətli dir.

Ölkəmizdə qararlaşımış bazar iqtisadiyyatı uzun müddət ərzində hökmranlıq edən dövlət mülkiyyətinin və ictimai mülkiyyətin inhisarına son qoydu. Bu gün aparılan iqtisadi islahatlar nəticəsində xüsusi mülkiyyətin cəmiyyət həyatında rolu və çəkisi yüksəlmişdir. Ən əsası isə bazar iqtisadiyyatı cəmiyyətdə çoxlu bərabərhüquqlu mülkiyyət formalarının mövcudluğuna real şərait yaradır. Bu hal şəxsiyyətin bir mülkiyyətçi kimi çoxtərəfli inkişafına geniş imkanlar açır. Belə ki, o, özünün qabiliyyət və arzusuna uyğun mülkiyyət formasında fəaliyyət göstərə bilər. Bu mənada hazırda ölkəmizdə azad sahibkarlığın inkişafına şərait yaratmaq yolunda həyata keçirilən tədbirlər çox mühümdür. Bu cür şərait şəxsiyyətin iqtisadi müstəqilliyini və təsərrüfat təşəbbüsçülüğünü də yüksəldir. Digər tərəfdən, sərbəst rəqabətdə davam gətirmək tələbatı onu müasir standartlara cavab verən yüksək keyfiyyətli məhsul hazırlamağa sövq edir. Bazar iqtisadiyyatı şəxsiyyətin inkişafına həm də müəyyən qədər neqativ, pozucu təsir göstərir. Belə ki, sərt bazar qanunlarının diktəsi altında şəxsiyyət bəzən hansı yolla olursa-olsun mülkiyyətə sahib olmağa, çoxlu qazanc əldə etməyə çalışır. Bu yolda çox vaxt heç bir qanuna və əxlaq normalarına məhəl qoyulmur. Nəticədə şəxsiyyətin varlanması onun mənəvi kasadlaşması, bir çox mənəvi dəyərlərin itirilməsi ilə müşayiət olunur. Bazar qanunlarının fəaliyyəti bəzən şəxsiyyətin mənəviyyatına ikiüzlülük gətirir, onda psixi pozğunluq və nevroz vəziyyəti yaradır. Bir sözlə, bazar münasibətlərinin mövcudluğu yeni tipli şəxsiyyəti – “bazar xarakterli” insanı formalaşdırır ki, belə şəxsiyyət üçün təkə əşyalar deyil, insanın özü də, enerjisi, biliyi, rəy və hissləri, hətta gülümsəməyi də əlverişli sövdələşmə obyektinə çevrilir [10, s. 29].

Deyilənlərdən aydın olur ki, bazar münasibətləri ilə bağlı dəyərlər şəxsiyyətin formalaşmasına mənfi istiqamətdə də təsir göstərir. Buna görə də bazar fundamentalizminə uymamaq, ölkənin həyatında, ilk növbədə isə iqtisadiyyatda dövlətin sosial tənzimləyici rolunu gücləndirmək zəruridir. Bütövlükdə şəxsiyyətin formalaşmasında dəyərlərin müsbət istiqamətdə təsirini gücləndirmək işində keçmiş tarixi ənənələrə və milli dəyərlərə qayğı ilə yanaşmaq, eyni zamanda müasir dünyada gedən qloballaşma proseslərinin yaratdığı ümumbəşəri dəyərlərin müsbət cəhətlərini əxz etmək çox vacibdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Nəsiyev Z.C. Fəlsəfə. Bakı: 1988, 640 s.
2. Ильин В.В. Философия, 2 том. Ростов-на-Дону: Феникс, 2006, 773 с.
3. Кант И. Критика чистого разума. Москва: Эксмо, 2007, 1110 с.
4. Фролов И.Т., Юдин Б.Г. Этика науки. Проблемы и дискуссии. М.: 1986, 314 с.
5. Славская А.Н. Личность как субъект интерпретации. М: Феникс, 2009, 314 с.
6. İmanov H.R. Fəlsəfənin əsasları. Bakı: Turan evi, 2007, 442 s.
7. Уайтхед А.Н. Избранные работы по философии. М.: 1990, 718 с.
8. Маслоу А. Самоактуализация. "Психология личности". М.: 1982, 18-41 с.
9. Ayhan Aydın. Düşünce tarihi ve insan doğası. İstanbul: "Alfa", 2000, 292 s.
10. Фром. Э. Адольф Гитлер: клинический случай никрофилии М: 1992, 148с.

Камран Велизаде

**К ФОРМАМ КАТЕГОРИИ ЦЕННОСТЕЙ В
СОЦИАЛЬНОЙ ФИЛОСОФИИ**

РЕЗЮМЕ

В настоящее время ценности играют важную роль в формировании и социализации личности. В статье в качестве философской категории описываются различные формы ценностей и структурных особенностей, раскрывается ведущая роль национальных и нравственных ценностей в жизни общества.

Kamran Valizada

**ABOUT THE FORMS OF VALUE CATEGORY IN
SOCIAL PHILOSOPHY**

SUMMARY

At the present times values play an important role in the formation and socialization of an individual. The article describes various forms of values and structural features as a philosophical category, reveals the leading role of national and moral values in the life of society.